

Załącznik 2: Autoreferat

dr Jolanta Elżbieta Polanowska
Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk

AUTOREFERAT

Tytuł doktora: maj 1992, Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk
Rozprawa doktorska:
Historiografia sztuki polskiej w zaborze rosyjskim (1832-1863)

Zatrudnienie: Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Warszawski, staż: X-XII 1978;
Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk,
praca na podstawie umów: 1977-1981, na etacie: od 1981

DOROBEK NAUKOWO-BADAWCZY

- Opublikowany dorobek stanowią: dwie monografie (w tym rozprawa doktorska), dwadzieścia pięć artykułów w czasopiśmie i w pracach zbiorowych oraz ponad dwieście not biograficznych artystów w wydawnictwach leksykograficznych.

- Osiągnięciem (według kryteriów oceny osiągnięć naukowo-badawczych, Art. 16 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. „o stopniach naukowych i tytule naukowym”) jest **monografia Stanisław Kostka Potocki (1755-1821) – twórczość architekta amatora, przedstawiciela neoklasycyzmu i nurtu „picturesque”, Warszawa 2009** (wyd. Instytut Sztuki PAN i Liber Pro Arte, ss. 436, il. 371). Została ona wytypowana przez Instytut Sztuki PAN do Nagrody Polskiej Akademii Nauk za rok 2009. Jej pozytywne recenzje opublikowali też angielscy historycy sztuki (Zał. 3: Wykaz publikacji).

- **Celem naukowym tej pracy było:**

1. Napisanie monografii Stanisława Kostki Potockiego – „ojca polskiej historii sztuki” – najważniejszego badacza dawnej sztuki, architekta amatora i mecenasa przełomu XVIII i XIX w.;

2. Ukazanie międzynarodowych związków, znaczenia twórczości naukowej i artystycznej oraz mecenatu tej europejskiej miary postaci.

- Praca ta jest zwieńczeniem moich wieloletnich badań nad piśmiennictwem o sztuce w korelacji z tworzoną sztuką i mecenatem. Zainteresowania te zapoczątkowały studia (rozszerzone o filologię polską, z magisterium z historii sztuki *Spółeczna funkcja sztuki i artysty w*

J. Polanowska

poglądach angielskich artystów i myślicieli, 1770-1830, pod kierunkiem Prof. Jana Białostockiego).

Badania te, począwszy od mej rozprawy doktorskiej i rozprawy *Myśl o sztuce a prywatny mecenat i kolekcjonerstwo* (druk 2001; por. niżej), wskazywały na wagę dokonań Stanisława Kostki Potockiego. Grant badawczy Komitetu Badań Naukowych (realizacja w latach 2003-2006) umożliwił studia źródłowe nad jego życiem i twórczością. Moje zainteresowania myślą historyczną przełomu XVIII i XIX w., dzięki inspiracjom Pani Profesor Zofii Ostrowskiej-Kęmbłowskiej (recenzentki mej rozprawy doktorskiej), zmierzały do podjęcia problematyki ówczesnych założeń rezydencjonalnych, szczególnie pod kątem ich znaczenia dla historii sztuki. Stypendia badawcze umożliwiły mi studia w The Warburg Institute, School of Advanced Studies, London University (1999, 2001 i 2004) nad sztuką i literaturą o sztuce z 2. połowy XVIII w., zwłaszcza nad tematyką rezydencji w aspekcie kontynuacji tradycji antycznej (por. badania nad *villa* i ogrodem, rozwijane w kręgu Dumbarton Oaks Research Library, Washington DC). A pobyty w Anglii – poznanie rezydencji studiowanych tam przez Potockiego, które inspirowały jego twórczość i mecenat. Częstkowe rezultaty tak zakreślonych badań publikowałam od roku 2000 na łamach „Biuletynu Historii Sztuki”, „Ikonotheka. Prace Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego” oraz opracowań zbiorowych (por. Załącznik 3, Wykaz publikacji, poz. 23, 24, 29, 30, 32, 34, 39, 40, 43, 44).

• **Osiągnięte wyniki:**

Przedstawienie twórczości i działalności Stanisława Kostki Potockiego na polu architektury (w tym Katalog: *Dzieła i ważniejsze projekty*, s. 129-324), sztuk plastycznych i mecenatu w kontekście jego badań nad dawną sztuką (od antyku po dzieła współczesne) oraz jego pism z zakresu teorii i historiografii sztuki oraz krytyki artystycznej (w tym Aneksy źródłowe, s. 321-351). Praca omawia też problemy z pogranicza badań historii sztuki i historii myśli o sztuce oraz literatury.

• **Główne tezy pracy:**

1. Stanisław Kostka Potocki najpełniej wypowiedział się w założeniach ogrodowych typu *Arcadian picturesque garden*, zawierających odniesienia do mitycznej Arkadii – jako ewokacji klasycznego Złotego Wieku. Dla literata (arkadyjczyka imieniem Timagete Licio) były to różne wątki mitów Ateny, Apolla i Muz – opiekunów twórczości naukowej i artystycznej, obecne w pawilonach, ozdobach i rzeźbach jego rezydencji – co w połączeniu z antykizowaniem form architektonicznych, składało się na typ formalny *Arcadian picturesque garden*.

J. Polakowska

2. Podjęcie w XVIII w. w północnej Europie prób tworzenia *villa all'antica* pozwalało na wpisywanie do „otwartej formuły” ogrodów krajobrazowych nowych wątków treściowych: przeszłości narodowej i lokalnej. Dla Stanisława Kostki Potockiego *picturesque garden* stał się polem do doświadczeń z formą architektoniczną. Analizował on dawne budowle, zwykle antyczne (poznawane jako na poły ruiny, z dobudówkami z późniejszych epok), by przez syntezę ich form, tworzyć wielostylowe architektoniczne „palimpsesty”, odzwierciedlające przyrost wiedzy o dawnej sztuce. Interpretując *Arcadian picturesque garden* jako trójwymiarową *veduta ideata*, tworzone przez niego założenia ogrodowe można określić jako odrębny typ *architectural landscape garden*. Poszukiwania jego, sięgające poza ogólnie przyjęte pojęcie klasycyzmu, otwierały nowe perspektywy.

3. Praca ta stanowi też próbę ukazania problematyki związków między wiedzą danej epoki o dziejach dawnej sztuki a tworzoną sztuką. Stanisław Kostka Potocki projektował i wznosił pawilony stanowiące „wizualizacją” jego znajomości dawnej architektury, wiedzy, zdobywanej przez niego w trakcie studiów w Italii i w Anglii, a także wiedzy inspirowanej literaturą, i dawnym malarstwem, których warstwa treściowa zawiera wątki czerpane z oświeceniowych idei, a nade wszystko z żywej tradycji antyku – jego mitów, literatury i sztuki.

Wydaje się, że istnieje pilna potrzeba rozwoju tak ukierunkowanych badań nad polskimi rezydencjami XVIII i XIX w.

- **Druuga opublikowana monografia** (rozprawa doktorska, promotor Profesor Wiesław Juszcak) to *Historiografia sztuki polskiej w latach 1832-1863 na ziemiach centralnych i wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Franciszek Maksymilian Sobieszczański, Józef Ignacy Kraszewski, Edward Rastawiecki, Aleksander Przezdziecki, Warszawa 1995* (wyd. Instytut Sztuki PAN, Seria Studia z Historii Sztuki, t. 49, ss. 230, il. 26). Doczekała się ona recenzji pióra Profesora Andrzeja Wierzbickiego z Instytutu Historii PAN, i jest stale przywoływana w literaturze przedmiotu z zakresu historii sztuki i historii.

- **Celem naukowym tej pracy było:**

1. Opracowanie problematyki początków polskiej historii sztuki poprzez analizę pism i działalności wymienionych w tytule pierwszych badaczy dawnej sztuki polskiej oraz ich bezpośrednich poprzedników: (Stanisław Kostka Potocki, rytownik Antoni Oleszczyński i historyk Joachim Lelewel). Umożliwiły to źródła, w tym zachowane archiwa badaczy, zawierające m.in. ich wzajemną korespondencję.

Polenowka

2. Teoretycznym celem pracy było udzielenie odpowiedzi na pytanie o związki między początkami badań dawnej sztuki polskiej, próbami pisania o niej, a współczesną im sztuką oraz na pytanie o wpływ działalności badawczej na kolekcjonerstwo i mecenat wobec sztuki.

• **Osiągnięte wyniki:**

1. Książka została uznana za „pierwszą prawdziwą monografię początków polskiej historiografii artystycznej...” (Adam S. Labuda [w:] *Dzieje historii sztuki w Polsce. Kształtowanie się instytucji naukowych w XIX i XX w.*, Poznań 1996, s. 10) oraz przez historyków historiografii (por. zał. 3: recenzja i monografia Andrzej Wierzbicki, *Historiografia polska doby romantyzmu*, Warszawa 1999).

2. Książka jest pierwszą próbą pełnej prezentacji początków historiografii sztuki polskiej. Dotyczy ona dającego się zauważyć zjawiska okresu międzypowstaniowego (1832-1863) na ziemiach centralnych i wschodnich dawnej Rzeczypospolitej – podjęcia prywatnych studiów nad dawną sztuką polską. Książka ukazuje też współpracę a czasem rywalizację między pierwszymi historykami sztuki z Warszawy i Wołynia, dzięki której w ciągu dwóch dekad (1843-1862) możliwe stało się nadrobienie zaległości w zakresie wiedzy o dawnej sztuce i przejście od pisania o dawnych artystach (*Künstlergeschichte*), poprzez pisanie o dawnej sztuce (*Kunstgeschichte*) do prób z zakresu badań historii sztuki (*Kunstgeschichtsforschung*). Podjęto też wysiłki zmierzające do ich instytucjonalizacji i akademizacji.

• **Wykorzystanie wyników:**

Kontynuacją i poszerzeniem tych badań – na teorię i krytykę artystyczną, był udział w pracy zespołowej nad tematem „Kultura miejska w Królestwie Polskim, 1815-1875” (pod kierunkiem Profesora Wiesława Juszczyka, 1996-1999, w Instytucie Sztuki PAN, grant Komitetu Badań Naukowych). Uczestnictwo w niej pozwoliło mi na próbę analizy piśmiennictwa o sztuce w korelacji z przejawami życia artystycznego, głównie kolekcjonerstwa, nauczania sztuki i mecenatu. Plonem stała się rozprawa *Myśl o sztuce a prywatny mecenat i kolekcjonerstwo. Z badań nad początkami nowoczesnej kultury miejskiej w Królestwie Polskim 1815-1875* ([w:] *Kultura miejska w Królestwie Polskim 1815-1875*, Warszawa 2001; por. zał. 3, poz. 26). Jedną z głównych tez rozprawy było stwierdzenie, iż centralną postacią dla polskiego piśmiennictwa o sztuce i szeroko pojmowanego mecenatu był Stanisław Kostka Potocki. Dlatego poświęciłam mu proporcjonalnie dużą część tekstu, m.in. z omówieniem oddziaływania jego pism o sztuce.

W. Polanowska

- **Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze:**

- **Artykuły monograficzne:**

- Istotnym osiągnięciem było opublikowanie artykułu *Jan Mirosław Peské et l'art polonais*, [w: katalog wystawy monograficznej we Francji:] *Jean Peské 1870-1949*, ed. Marie-Élisabeth Loiseau, Paris 2002.

- Artykuł ten jest jednym z przykładów publikacji wyników mych źródłowych badań nad życiem i twórczością polskich artystów XVIII – XIX w., prowadzonych w ramach obowiązków w Pracowni Słownika Artystów Polskich IS PAN. Pozostałe artykuły monograficzne były publikowane w „Biuletynie Historii Sztuki” oraz w pracach zbiorowych IS PAN (por. zał. 3: Wykaz, poz. 3, 6, 9, 12, 22, 31, 38, 46, 48).

- **Prace leksykograficzne:**

- Dorobek ten dopełnia autorstwo ponad dwustu not biograficznych artystów XVIII i XIX wieku, opublikowanych w pracy zbiorowej: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy* (t. 4-10; por. zał. 3: Wykaz, poz. 4, 8, 20, 35, 36, 45, 52, 54). Biogramy te są niejednokrotnie obszernymi artykułami monograficznymi, opartymi na badaniach źródłowych.

Wśród nich biogram *Norwid Cyprian Ksawery Kamil*, (t. 6, 1998, s. 135-150) norwidolodzy uznali za „swego rodzaju nobilitację Norwida jako artysty plastyka” i ważny impuls dla badań (zob.: Edyta Chlebowska, w: *Jak czytać Norwida? Postawy badawcze, metody, weryfikacje*, Warszawa 2008, s. 202). Ponadto część biogramu malarza Jana Rustema, (mpis, do t. 9, ss. 1-56), opublikowana jako omówienie jego nieznanej dotąd pierwszej „przedwileńskiej” połowy życia, została wysoko oceniona przez litewskich historyków sztuki, m.in. przez Dr Rūtę Janonienė, autorkę poświęconego artyście doktoratu (por. zał. 3: Wykaz publikacji, poz. 48).

Dorobek w zakresie biografistyki stanowią też noty życiorysowe artystów i mecenasów w innych podstawowych słownikach polskich i międzynarodowych: *Polskim Słowniku Biograficznym* (lata: 1992, 1998 2005), *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma (lata 1987, 1996 i 1997) i *Le Monde Maçonique au siècle des Lumières: Europe, Amériques, Colonies*, Paris (w druku; por. załącznik 3: Wykaz publikacji).

- **Prace edytorskie:**

Plonem studiów nad osiemnastowiecznymi tekstami źródłowymi o sztuce są też prace edytorskie (por. zał. 3: Wykaz publikacji, poz. 24, 29 oraz aneksy w poz. 2).

- **Aktualne prace:**

Wykonuję projekt badawczy (indywidualny) „Ogrody krajobrazowe w okolicach Warszawy, 1770-1800”, który w roku 2010 wygrał konkurs Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na grant własny (projekt realizowany do 2013 r.).

- **Wyniki:**

Publikacjami częściowych rezultatów są artykuły ogłaszane od roku 2010, m.in. o typach i wzorach tych założeń, o ogrodach dóbr wilanowskich i o projekcie ogrodu podziemnego (por. zał. 3: Wykaz publikacji, poz. 47, 50, 53).

Planowska